

In de serie artikelen over de legersabels in het Rijksmuseum te Amsterdam nu het volgende model:

De sabel der lichte cavalerie no. 2

Ontstaan

Het model van de Nederlandse sabel is gebaseerd op de Franse Sabre de Cavalerie Légère An XI. Het maakte deel uit van een serie wapensystemen die in het Jaar IX was bedacht, onder inspiratie van generaal Gassendi en een bataljonscommandant Cotty, in het Jaar XI was vastgesteld en in het Jaar XIII werd herzien. Het systeem was bedoeld voor gebruik tijdens het Consulaat en het Keizerrijk. Het model was niet alleen succesvol in Frankrijk zelf (waar het model stond voor ook andere sabelmodellen zoals die voor de Officiers "à la Chasseur"), maar het werd ook in het Koninkrijk Holland ingevoerd als Sabel der Lichte Cavalerie M.1807 No.4. In dit verband is het misschien interessant om te wijzen op een exemplaar van de Nederlandse sabel Lichte Cavalerie No.2 met een kling van een vroegere Franse sabel. Het betreft hier echter niet een kling van een achtergebleven exemplaar uit de tijd van het Koninkrijk Holland maar een kling van een, waarschijnlijk bij de Slag van Waterloo buitgemaakte, Franse sabel want hij (zie afb.1) draagt de controlestempels van J.L. Krantz, Inspecteur van maart 1812 - augustus 1814 (en later van september 1816 - februari 1819), van J.G. Bick, controleur van begin 1812 - mei 1815 en van F.L. Lobstein, réviseur van juni 1804 - juli 1821, waarbij het afgebeelde L stempel van plm. 1813 is.

De onderstaande opmerkingen over productie, controles en troepenstempeling zijn gebaseerd op het bestuderen van 279 sabels van dit model.

Productie en controles

Het, waarschijnlijk, eerste contract voor de aanmaak van dit model is van 21 februari 1814 en werd gesloten met de firma Johs. & Abm. Schimmelbusch & Zoon:

Conditien waarop de Ondergetekende aanneemt te leveren aan den Generaal Major en Inspecteur Generaal der Artillerie (...) Een duizend sabels voor de rijdende artillerie en ligte Dragonders
Art.1 De sabels zullen volkoomen moeten beantwoorden aan de modellen die in het Bureau der Artillerie zijn berustende; behalve dat de beugels en stootplaten van wel gepolijst ijzer zullen zijn, daar die van 't model van koper is, ook moeten de kling en in plaats van 16 liniën 17 liniën breedte hebben.

Met andere woorden: Het standmodel voor het contract was kennelijk een Franse sabel met messing gevest.

Aan het eind van de tekst van Artikel 1 van het contract is, merkbaar op een later tijdstip, de tekst toegevoegd: 500 van de laatste wat lichter te bewerken als de 500 anderen. Er is dus een verschil binnen de 1000 stuks wat betreft de afwerking maar hoe en wat staat niet vermeld en de prijs (acht gulden) is ook voor de hele partij gelijk. Bij het bestuderen van de sabels in het RMA kwamen er zoveel productievatariaties naar voren dat het me niet gelukt is te achterhalen wat

het verschil is tussen de 500 van de ene en de 500 van de andere afwerking.

Omdat in bovengenoemd contract verwezen wordt naar een Franse sabel met messing gevest ga ik er van uit dat dit het eerste contract geweest zou kunnen zijn. Toch is er één sabel in het bestand van het RMA met de naam KNECHT op de ricasso, dus mogelijk dat Knecht eind 1813-begin 1814 ook een (heel beperkt) aantal heeft gemaakt.

De volgende bestelling is van 25-4-1815, waarbij 1000 sabels worden besteld voor de reïnsoldaten van de artillerie bij de firma Schnitzler & Kirschbaum, ook weer tegen de prijs van f.8,- Bestellingen voor "sabels der ligte cavalerie" na deze, betreffen naar mijn mening het model Lichte Cavalerie No.1, tot 18-5-1821, wanneer specifiek wordt aangegeven dat het sabels betreft van het Nieuwe Model No.3.

Ik ga er dus van uit dat van de Sabel der Lichte Cavalerie No.2 ongeveer 2000 gemaakt zijn, plus kleinere aantallen remonststukken.

In 1824 en nog eens in 1827 werd een contract gesloten met M. Hanquet te Luik voor de levering van deze remonststukken voor dit model sabel.

Omdat in Solingen bij het uitvoeren van orders ook gewerkt werd met onderaannemers die delen van een wapen aanmaakten, komen er verschillende signaturen en andere stempelingen uit de aanmaak voor:

-SK op sleepplaat van de schede (17x)(afb.2)

-SK op rug van de kling (1x).

De verleiding om dit te duiden als Schnitzler & Kirschbaum is groot. Maar ook komt voor:

-S & K op sleepplaat (3x)

-S & K 1833 op ricasso (1x)

-K op sleepplaat (27x) (afb.3)

Omdat het samen voorkomt met het merk van Johann Schimmelbusch & Cie zou aangenomen kunnen worden dat het een productiemerk van Schimmelbusch betreft

-S op sleepplaat (3x)

-H.S of S.H op sleepplaat (3x)

-GB.DG op sleepplaat (6x)

-IPE met liggend zwaardje op sleepplaat (6x)

-PG/BG/DG op sleepplaat (22x)

-Z op sleepplaat (6x)

-H op voorbeugel (3x)

-Manufacture de Solingen op rug van de kling (2x)

-Manufacture de Solingen K.S. & C (1x)(afb.4)

Lhoste en Buigne duiden dit als de stempeling van Kirschbaum en Schnitzer, zonder bronvermelding en de schrijfwijze van Schnitzer i.p.v. Schnitzler geeft te denken

-IS & C op sleepplaat (2x)(afb. 5).

Dit is het stempel van Johann Schimmelbusch & Cie te Mangenberg tussen 1814 en 1816 vanaf 1816 namelijk: I.S. & C., dus met punten tussen de letters.

-S & S onder op de pareerstang (2x)

-S & S op de sleepplaat (3x) (afb.5).

Dit merk wordt geduid als Schimmelbusch & Sohn maar wordt door Schlesinger en Cronau aangegeven vanaf 1848.

Er komen de volgende controlestempelingen voor:

-gekroonde V op voorbeugel van het gevest (69x).

Dit stempel van van Deventer zal niet een productiecontrole zijn maar een latere controle, waarschijnlijk op een afkeuringsmaat

-gekroonde V op klingrug (3x)

-gekroonde V op schedetrichter (2x)

-gekroonde V op sleepplaat (2x)

-gekroonde V onder op pareerstand (1x)

-V op voorbeugel (5x)

-V op sleepplaat (1x)

-L op greeprug (1x)

-L op sleepplaat (2x)

-L op klingrug (3x)

-L op de stang (1x)

-L onder ster op klingrug (8x)

-L onder ster op ricasso (1x)

-L onder ster op de sleepplaat (29x)

-L onder ster op de rug van de greep (8x)

-L onder kroon op pareerstang (2x)

-L onder kroon op sleepplaat met 1838 (1x)

-gekroonde JP op sleepplaat (10x)

-gekroonde JP op rug der kling (1x)

-gekroonde IP op rug der kling (1x)

-LT in haut-relief in ovaal op sleepplaat (3x)

-LT in haut-relief in ovaal op ricasso (1x)

-IB in haut-relief in rechthoek op stang (1x)(afb.6)

-IB in haut-relief in rechthoek onder de stang (1x)

-VL monogram op de stang (1x)(afb.6)

-VL monogram op ricasso (4x)

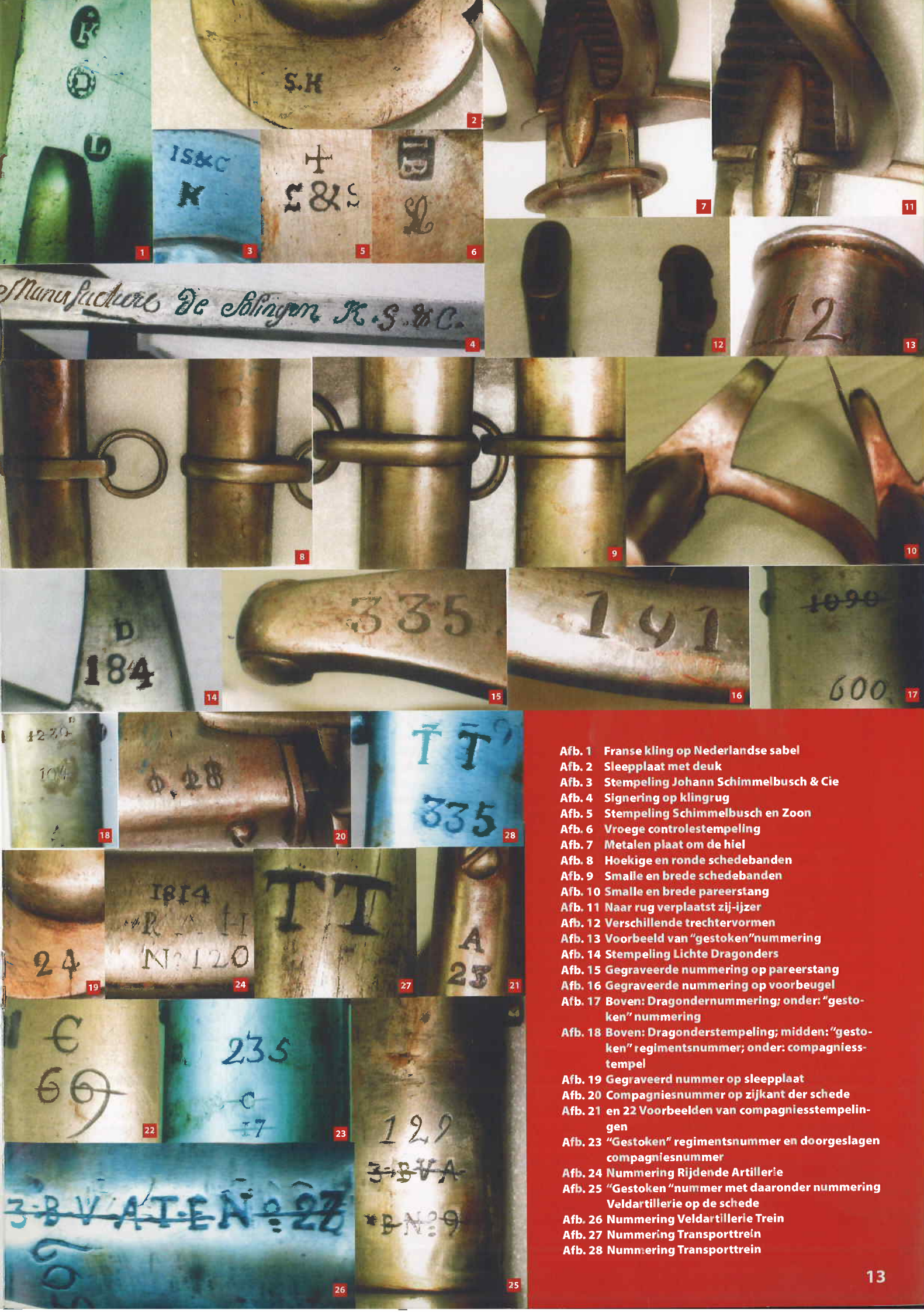
-VL monogram op sleepplaat (1x)

Op de klingrug komt vaak een minuscule kroontje voor, zonder letters.

Gebruik

Hoewel we de Sabel der Lichte Cavalerie No.2 beschouwen als de sabel van de artillerie, geeft het boven aangehaalde contract aan dat in het begin van het Koninkrijk het de bedoeling was ook de Lichte Dragonders met dit sabelmodel te wapenen. En in de paragraaf over de troepenstempeling meen ik ook aanwijzingen gevonden te hebben voor het gebruik van deze sabel, in de beginjaren, door de Lichte Dragonders.

In Teupken (1823) wordt aangegeven dat op dat moment de sabel in gebruik is bij de Rijdende Artillerie en de (Artillerie-)Trein. Dit wordt bevestigd in de uitgave van 1828 van het boek van Geisweil en v.d. Netten, waar wordt aangegeven dat op dat moment de sabel dient voor het Korps Rijdende Artillerie en de stuksrijders der Veldartillerie.

- Afb. 1 Franse kling op Nederlandse sabel
- Afb. 2 Sleepplaat met deuk
- Afb. 3 Stempeling Johann Schimmelbusch & Cie
- Afb. 4 Signering op klingrug
- Afb. 5 Stempeling Schimmelbusch en Zoon
- Afb. 6 Vroege controlestempeling
- Afb. 7 Metalen plaat om de hiel
- Afb. 8 Hoekige en ronde schedebanden
- Afb. 9 Smalle en brede schedebanden
- Afb. 10 Smalle en brede pareerstang
- Afb. 11 Naar rug verplaatst zij-ijzer
- Afb. 12 Verschillende trechtervormen
- Afb. 13 Voorbeeld van "gestoken" nummering
- Afb. 14 Stempeling Lichte Dragonders
- Afb. 15 Gegraveerde nummering op pareerstang
- Afb. 16 Gegraveerde nummering op voorbeugel
- Afb. 17 Boven: Dragondernummering; onder: "gestoken" nummering
- Afb. 18 Boven: Dragonderstempeling; midden: "gestoken" regimentsnummer; onder: compagniestempel
- Afb. 19 Gegraveerd nummer op sleepplaat
- Afb. 20 Compagniesnummer op zijkant der schede
- Afb. 21 en 22 Voorbeelden van compagniestempelingen
- Afb. 23 "Gestoken" regimentsnummer en doorgeslagen compagniesnummer
- Afb. 24 Nummering Rijdende Artillerie
- Afb. 25 "Gestoken" nummer met daaronder nummering Veldartillerie op de schede
- Afb. 26 Nummering Veldartillerie Trein
- Afb. 27 Nummering Transporttrein
- Afb. 28 Nummering Transporttrein

In 1840 is alleen nog maar een deel van het Bataljon Artillerie transporteurs met deze sabel bewapend en bedraagt het totale aantal sabels van dit model in gebruik en opgelegd 1769 stuks, zodat we kunnen aannemen dat de opmerkingen in de Instructie Inventaris van 1843, als zou dit sabelmodel (op dat moment) in gebruik zijn bij een deel van de lichte cavalerie, onjuist zijn. Wel is dit model van sabel, volgens Westerborg, in Oost-Indië gedragen. Ook Overstraten meldt dat zelfs in 1859, als toch al vele jaren de Cavaleriesabel Koloniaal M.1846 is ingevoerd, de sabel van Oud-Model No.2 nog in gebruik is, maar uiteraard vallen de koloniale sabels onder een totaal ander stempelregime.

Vorm van de sabel

Net zoals ik beschreef in mijn artikel over de sabel der Lichte Cavalerie No.1, is het feit dat er bij het opstellen van een contract werd verwezen naar een standmodel geen garantie voor eenvormigheid van de opgeleverde sabels, althans niet in het tijdvak 1813-1830. Een kleine bloemlezing van verschillen in de uitvoering:

-de zij-ijsers kunnen puntig of meer afgerond zijn. Op afb. 7 zijn puntige zij-ijsers afgebeeld. Deze afbeelding is ook interessant omdat een metalen in plaats van een leren stootleer om de ricasso zit.

-de schede heeft in het merendeel van de gevallen een sleepplaat waarin een uitsparing, een indeuking zit (zie afb. 2). Schedeslepers met twee of drie indeukingen komen voor. Ook schedeslepers zonder uitsparing komen voor. Terwijl er betrekkelijk weinig verschil is in het gewicht van de sabel zelf (van 940 tot 1120 gram) is het verschil tussen schedes veel groter (van 800 gram tot 1380 gram).

-de voorbeugel kan een ronde doorsnede hebben dan wel een meer rechthoekige.

-de schedebanden kunnen rond of hoekig zijn (afb. 8 links resp. rechts), breder dan wel smaller (afb.9 links resp. rechts)

-de afstaande pareerstang kan smal dan wel breder zijn (resp. 14 mm en 21 mm, gemeten bij de beugelaanzet (afb.10)

-de zij-ijsers kunnen rechts van de middellijn der kling geplaatst zijn (afb.11, exemplaar aangemaakt door KNECHT)

-sommige schedes hebben een uitsparing voor de zij-ijsers in de trechterrand, andere schedes hebben dat niet (afb.12 rechts resp. links)

Troepenstempeling

Als we wat overzicht willen aanbrengen in de stempeling lijkt het me goed om de sabel en de schede eerst afzonderlijk te beschrijven.

De sabel

*boven op de rug der greep:

-een nummer dat een gestoken indruk maakt (101x)(afb.13). Dit is de laatst gebruikte, de jongste (regiments-)nummering. De getallen lopen van 22 t/m 600.

Een doodenkele keer komt er een gegraveerd nummer voor uit kennelijk een andere serie.

-een compagniesnummering; voor komen: A2, C34 (verticaal doorgeslagen), A34, E238 (aan dat nummer is w.s. "geknutseld"), B78 (horizontaal doorgeslagen)

*onder op de pareerstang:

-een jaartal 1827 (2x) , 1814 (2x)

-een nummer, mede door de hoogte (in 1000-tal) wijzend op gebruik door Lichte Dragonders,

al of niet gecombineerd met een D (zie afb. 14) -een (compagnies-) nummer; voor komen: E22, A62, E45

*boven op de pareerstang:

-een gegraveerd nummer (3x), w.s. ook gebruikt door Dragonders; voor komen: 1195, D548,1090, 901 (?), D60 (zie afb. 15) -een jaartal: 1814 (2x)

*op de voorbeugel:

Een nummering (31x), nummers lopend van 2 t/m 336 (afb.16). Betreft het hier een bataljonsnummering?

*op de ricasso der kling:

Een jaartal 1829 (2x)

De schede

*helemaal bovenaan, aan de voorzijde:

Een (hoog) nummer, soms met toevoeging van D (afb.18, afb. 17). Ik duid dit als een stempeling uit de begintijd van de sabel toen de sabel korte tijd gevoerd werd door de Lichte Dragonders.

*bovenaan tussen de trechter en de bovenste schedeband een nummer dat een gestoken indruk maakt (afb.18 nr. 104, afb. 17 nr. 600). Dit is de meest recente (regiments-) nummering (96x) (nummers lopend van 33 t/m 803

*op de sleepplaat (afb.19), gegraveerde (bataljons-) nummering (35x)(nummers van 8 t/m 311)

*aan de zijkant een compagniesnummering (afb. 20, afb. 21). Er komen voor: A48, A23, B4 (horizontaal doorgeslagen), C66 (verticaal doorgeslagen), D28 (verticaal doorgeslagen), D51, D78 (horizontaal doorgeslagen), D60, DNo 34, DN53, D89 (verticaal doorgeslagen)

*aan de voorzijde een compagniesnummering (afb.18). Er komen voor: A2,A30, A34, A71, B6, B75, C17, C69, D57, E6, E35, E50, F18, F63, G29, G35, H83. De overgrote meerderheid is doorgeslagen, altijd horizontaal.

Het is gissen of verschillen in de gebruikte letter- en getalvormen toe te schrijven zijn aan de keuze van de meester-zwaardveger of dat er bijvoorbeeld bij de Rijdende Artillerie een andere stijl werd gebruikt dan bij de Veldartillerie. Feit is dat er verschillen zijn (afb.22 en 23) in de strakheid van de cijfers en letters.

*aan de achterzijde vergelijkbare compagniesnummers. Er komen voor: B33, C23 (horizontaal doorgeslagen), C53 (horizontaal doorgeslagen), C 67, C44 (horizontaal doorgeslagen), C36 (horizontaal doorgeslagen), C?7 (verticaal doorgeslagen), D47 (verticaal doorgeslagen), D86 (verticaal doorgeslagen), D62 (horizontaal doorgeslagen), D44 (horizontaal doorgeslagen), H67 (horizontaal doorgeslagen) en (mogelijk) F16

De sabel en de schede samen

In de lengterichting op de rug der greep en in de lengterichting voor op de schede komt een nummering voor, eigenlijk altijd deels weggeslepen, uit de begintijd:

*Rijdende Artillerie (afb 24)

1814 R A H No 120 (Rijdende Artillerie 8e

compagnie wapen No.120)

1814 R A I (?) No.17 (?)

1814 R=A=D=N=19

*Veldartillerie (afb.25 en 26)

1814 3 B V A B No.9

1814 3 B V A B No.29

1814 3 B V A T E No 3

1814 3 B V T A No.30

Duiding:3 BV(A): 3e bataljon Veldartillerie

A,B enz: compagnie

T : Trein

No.: wapenummer

*Transporttrein

Op de rug der greep en de voorkant der schede: TT (afb.27 en 28), in combinatie met het jaartal 1827 onder op de pareerstand en de zijkant der schede, soms zonder nummer, soms met nummers (8x) waarbij opvalt dat de nummers lopen van 318 t/m 352.

Bronnen

Contractenboek van de Grootmeester der Artillerie

Archief der Grootmeester der Artillerie, ARA 2.13.13 No.255 stuk 139

Geraadpleegde literatuur

- M. Bottet, Monographie de l'arme blanche (1787-1870) et de l'arme à feu portative (1718-1900) (...), Paris 1959
- R. Cronau, Geschichte der Klingenindustrie Solingens, 1885
- C.A. Geisweit, van der Netten, Onderrigt wegens het schiet- en zijdgeweer zedert het jaar 1813, Den Haag en Amsterdam 1828
- Instructie-Inventaris voor de Artillerie der Landmacht, ed. 1843
- J.Lhoste en J.-J. Buigne, Armes Blanches, La Tour du Pin 1999
- J.P.C. van Overstraten, Handleiding tot de kennis der Artillerie voor de kadetten van alle wapenen, 5e herziene druk Breda 1859
- M. Pétard, Des Sabres et des Épées, Deel 1 en 2 , Nantes 1999
- Receuil Militair 1824
- id. 1827
- E. Schlesinger, Solinger Handwerkszeichen, Duisburg 1978, Band II Duisburg 1982
- J.F. Teupken, Kleeding en wapenrusting van de Koninklijke Nederlandsche Troepen, 's Gravenhage en Amsterdam 1823
- A.G. Westerborg, Bijvoegsel Handleiding tot de Kennis der Draagbare Wapenen handelende over de Koloniale wapenen, Utrecht 1846